

ภาพแทนครูในบทเพลงชุด “ครูในดวงใจ”

The Representation of Teachers in Album “Kru Nai Duang Jai”

ธารารัตน์ เป็ดทิพย์ (Thararat Pedthip)* ดร.มารศรี สอทิพย์ (Dr.Marasri Sorthip)*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนครูที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงชุด “ครูในดวงใจ” จำนวน 11 บทเพลง โดยอาศัยแนวคิดภาพแทน (representation) เป็นกรอบคิดเพื่อวิเคราะห์ด้วยบทดังกล่าว ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลผลิตของความหมายหรือภาพแทนครู ได้เป็น 3 ภาพแทน คือ 1) การเป็นครูผู้เป็นที่รักและยกย่องเทิดทูล ของนักเรียน รวมทั้งบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ภาพแทนครูกลุ่มนี้ถูกนำเสนอผ่านบทเพลงที่มีเนื้อหาเชิดชูเกียรติของครู มักมีการนำเสนอให้เห็นถึงคุณธรรมที่สำคัญของครู การมีจิตวิญญาณความเป็นครูเป็นสิ่งที่คนในสังคมต่างให้ความสำคัญยอมรับนับถือ 2) การเป็นครูนักสู้ ภาพแทนในแนวนี้ถูกนำเสนอผ่านบทเพลงที่กล่าวถึงการเผชิญกับอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ของครู ทั้งการเป็นคู่ปรับกับนักเรียนและการต่อสู้กับความยากลำบากในการทำงาน 3) ครูที่ไม่ได้เป็นไปตามอุดมคติ ภาพแทนนี้ถูกนำเสนอให้เห็นว่าไม่ใช่ครูทุกคนที่จะเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม จากบทเพลงได้เล่าเรื่องให้เห็นว่าครูบางคนอาจมีเหตุผลและความจำเป็นส่วนตัวจึงไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

ภาพแทนครูในการวิจัยนี้ไม่ใช่ภาพสะท้อนสังคมโดยทั้งสิ้น เพราะภาพแทนเป็นเพียงการเลือกบางสิ่งบางอย่างมาแนะนำเท่านั้น โดยภาพแทนที่ถูกนำเสนอมานี้สามารถแสดงถึงสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีการกล่าวถึงหรือแสดงถึงการผลิตซ้ำ กระบวนการคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และอุดมการณ์ ซึ่งส่งผลต่อการประกอบสร้างความเป็นครูจริงในสังคมที่คนคาดหวัง แต่แท้จริงแล้วครูก็เป็นปุถุชนธรรมดาคนหนึ่ง ในสังคมย่อมมีความหลากหลายทางอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ไม่ได้แตกต่างไปจากคนในอาชีพอื่น ๆ หากแต่สิ่งที่สังคมคาดหวังเพียงว่าครูต้องเป็นเพียงแม่พิมพ์ที่งดงามเพียงอย่างเดียว

ABSTRACT

This Article has a purpose to study the Representation of teacher in Album “Kru Nai Duang Jai”. This article used the representation conceptual for analysis the representation of the teachers in songs. This research can identify the output of meaning the Representation of teacher have 3 Representation thus 1) Being a teacher beloved and honor of Students, including other people in society, represented the teachers in this group. Often there has a presentation of the virtues of teachers. The spirit of being a teacher has something that people in the society recognize. 2) Being a fighting teacher. This Representation was presented through songs that deal with the difficulties encountered by teachers, both in the student and student struggle. 3) The teacher does not follow the ideal. This Representation was presented to all teachers not to meet the expectations of society. The narrative suggests that some teachers may have a sense of personal need and reason, so they cannot fully function.

The Representation of teacher in this research is not a reflection of society. Because the Representation is just a selection of something to present. Instead of being presented, this can represent something new that has never been mentioned or represents a repeat production the process of thinking, feeling, and ideology. The result is a real teacher in the society that people expect. In fact, the teacher is a commoner in society, there is a variety of emotions, thoughts, feelings do not differ from other people in the profession, but what the society expects just that the teacher is just a beautiful mold only one.

คำสำคัญ: ภาพแทน ครู ครูในดวงใจ

Keywords: Representation, Teachers, Album “Kru Nai Duang Jai”

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

“ครู” คืออาชีพที่สังคมไทยยกย่องและให้เกียรติมาช้านาน เห็นได้จากการจัดพิธีไหว้ครูก่อนเริ่มกระทำการกิจทางใด ๆ ด้วยความเชื่อของคนไทยเรื่องความเป็นสิริมงคล เช่น การไหว้ครูมวยของนักมวยที่มีการแสดงท่าทางด้วยศิลปะลีลาของแม่ไม้มวยไทย การไหว้ครูก่อนเริ่มแสดงศิลปะดนตรี เช่น หนังตะลุง หรือ โขน เป็นต้น การไหว้ครูในงานประพันธ์ก็มีบทไหว้ครูเกริ่นนำหรือที่เรียกว่า บทอาเศยวาท การไหว้ครูก่อนเริ่มศึกษาอันเป็นฝากตัวเป็นศิษย์ ทั้งยังเป็นการแสดงออกถึงความเคารพและความสำนึกถึงบุญต่อผู้อบรมสั่งสอน เหตุนี้ ครูจึงเป็นที่เคารพและสรรเสริญของบุคคลทุกสาขาในสังคมไทย

การเล็งเห็นความสำคัญในอาชีพครูส่งผลให้ตัวผู้ที่ประกอบอาชีพครูถูกจับจ้องจากคนในสังคม และมักมีการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับครูมากมายผ่านสื่อ ทั้งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน อาทิ ข่าวสารเกี่ยวกับครู และเรื่องราวที่ถูกแต่งขึ้นเป็นวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น นวนิยาย ภาพยนตร์ และบทเพลง

การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับครูผ่านบทเพลงเป็นการสื่อสารทางหนึ่งที่สามารถเข้าถึงบุคคลได้ทุกเพศทุกวัย ทั้งยังมีอิทธิพลต่อความคิดและค่านิยมของคนในสังคม โดยบทเพลงหรือเนื้อเพลงนับเป็นวรรณกรรมซึ่งเรียกว่า “คีตวรรณกรรม” หรือ “วรรณกรรมเพลง” (นพดล, 2551)

ด้วยเหตุข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวรรณกรรมเพลงที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับอาชีพครู โดยใช้แนวคิดภาพแทน (Representation) เนื่องจากเป็นแนวคิดที่ว่าด้วย ผลผลิตของความหมายในกระบวนการคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และอุดมการณ์ ผ่านการสื่อสาร โดยเป็นการเชื่อมโยงความคิดเข้ากับโลกแห่งความจริงหรือโลกแห่งจินตนาการ

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างคือ บทเพลงชุด “ครูในดวงใจ” เผยแพร่ในปีพุทธศักราช 2544 เนื่องในวาระพิเศษของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) จำนวน 11 เพลง (ไม่รวมเพลงซ้ำต่างศิลปินขับร้อง) ทั้งนี้เพราะกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมีตัวแปรควบคุมเดียวกันคือ ถูกผลิตขึ้นในวาระเดียวกัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภาพแทนครูที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงชุด “ครูในดวงใจ” จำนวน 11 บทเพลง

กรอบแนวคิด

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดภาพแทน (representation) เป็นกรอบคิดเพื่อวิเคราะห์ด้วยบทที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับครู ซึ่งแนวคิดภาพแทนนี้ วิลเลียมส์ (อ้างถึงใน เจริญวิทย์, 2544) กล่าวว่า คือผลผลิตของความหมายในกระบวนการคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และอุดมการณ์ ผ่านการสื่อสาร โดยเป็นการเชื่อมโยงความคิดเข้ากับโลกแห่งความจริงหรือโลกแห่งจินตนาการ การร่วมวัฒนธรรมเดียวกันทำให้สามารถรับรู้ความหมายจากภาพตัวแทนเหมือนกัน นอกจากนั้นการที่ภาพตัวแทนมีความหมายเพราะมีความสอดคล้องกับบรรทัดฐานและคุณค่าที่คงอยู่แล้วในวัฒนธรรม ทั้งนี้การเป็นภาพตัวแทนมิใช่เพียงภาพสะท้อนของสิ่งที่มีอยู่ในโลกความจริงเท่านั้น การเน้นหนักเรื่องการสร้างตัวตนที่ไม่ใช่การค้นพบใหม่ของการเป็นตัวตนพื้นฐาน และไม่ใช่วัตถุภายนอกแต่จะอยู่ในรูปของ “ตัวแทน” เช่นเดียวกับภาพยนตร์ที่ไม่ใช่กระจกสะท้อนทุกอย่างที่มี แต่จะเลือกเอาบางอย่างในรูปแบบของ “ตัวแทน” ซึ่งสามารถบอกถึงสิ่งใหม่หรือเป็นการดอกล้ำสิ่งเก่า

ผลการวิจัย

จากการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับครูผ่านบทเพลงชุด “ครูในดวงใจ” ทั้ง 11 บทเพลง พบกลวิธีในการการเล่าเรื่องเป็นการเล่าเรื่องผ่านมุมมองทั้งตัวผู้เป็นครู นักเรียน และบุคคลทั่วไป ซึ่งสามารถจำแนกภาพแทนเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 ลักษณะ คือ 1) ความเป็นครูในอุดมคติ 2) การต่อรองกับความเป็นครูในอุดมคติ 3) ความเป็นครูนอกอุดมคติ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความเป็นครูในอุดมคติ ปรากฏภาพแทนครูในลักษณะ “การเป็นครูผู้เป็นที่รักและยกย่องเทิดทูล”

ภาพแทนครูในอุดมคติสะท้อนให้เห็นความคาดหวังของสังคมที่มีต่อผู้ที่ประกอบอาชีพครู เป็นคนที่ดีมีความเสียสละ เป็นแบบอย่างของนักเรียน ดังคำกล่าวที่ว่า ครูคือแม่พิมพ์ของชาติ

ในบทเพลงชุด “ครูในดวงใจ” มีหลายเพลงที่สื่อว่า “ครู” คือบุคคลอันเป็นที่รักและควรค่าแก่การยกย่องเทิดทูล สังเกตได้จากการใช้ชื่อเพลงว่า “ครูในดวงใจ” รวมทั้งในบทเพลงยังมีคำร้องตอนหนึ่งว่า “ภาพครูแสนดี ยังติดตรึงที่ดวงใจ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเป็น “ที่รัก” ยิ่งไปกว่านั้นคือการยกย่องเทิดทูลครูให้เป็นผู้สูงส่งดังชื่อเพลงว่า “นางฟ้าบ้านไพร” ด้วยการเล่าเรื่องในเพลงที่มีการแสดงความรู้สึกของนักเรียนและบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนที่มีต่อครู ดังข้อความว่า

*หนูแสนดีใจ นับตั้งแต่คุณครูย้ายมา นักเรียนบ้านป่า เหมือนมี
นางฟ้ากลางใจ ครูสาวจากเมืองมุงหน้ามาสอนบ้านไพร ชาวบ้านก็พลอย
สดใส ดีใจไปกับเด็กน้อย*

นางฟ้าบ้านไพร

การยกย่องเทิดทูลครูก็ด้วยเพราะพฤติกรรมของครูที่เปี่ยมไปด้วยคุณความดีต่าง ๆ เช่น การเป็นผู้ให้ของครู ในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับครูหลายบทเพลงพบว่ามีคำร้องที่แสดงให้เห็นว่าครูคือผู้ให้ เช่น เพลงนักสู้ครูไทยก็มีท่อนหนึ่งกล่าวว่าคุณครูนั้นเป็น “ผู้ให้ด้วยใจรักแท้” และเพลงครูในดวงใจมีคำร้องท่อนหนึ่งว่า “ภาพครูแสนดี ยังติดตรึงที่ดวงใจ เป็นคนผู้มีแต่ให้” ซึ่งการให้ของครูนั้นมีทั้งการให้ความรู้ ให้ความรักและกำลังใจ ดังท่อนหนึ่งในเพลงเรือจ้างกลางใจที่ว่า “ปีกของเจ้ายังอ่อน เกาะคอนก็คงไม่ไหว เหน็ดเหนื่อยเมื่อยลร่างกาย ล้มลุกทุกขี้ใจ อย่าลอย” และเพลงครูในดวงใจที่ว่า “รักศิษย์ทุกคน ไม่เคยบ่นจนหรือมั่งมี” ข้อความนี้ยังแสดงถึงจรรยาบรรณครูตามที่สำนักงานเลขาธิการคุรุสภาประกาศในข้อที่ว่าด้วย “ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ช่วยเหลือส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า” (รัตนวดี, 2550)

นอกจากการเป็นผู้ให้แล้ว ความมีมานะในการทำงานของครูยังเป็นอีกคุณสมบัติหนึ่งที่มีมีการกล่าวถึง ดังคำร้องท่อนหนึ่งในเพลงครูในดวงใจว่า “มีใจสู้งานเต็มที่” เพลงนางฟ้าบ้านไพรกล่าวถึงครูว่า “ตอนเช้าฟ้าคอยหน้าโรงเรียนส่งรอยยิ้มงาม ตั้งใจทุกยาม สมดังเด็กหวังและคอย” ในข้อความดังกล่าวนี้ยังแสดงให้เห็นถึงการสมแก่ความคาดหวังของนักเรียนอีกด้วย ไม่เพียงเท่านั้น ในเพลงชีวิตครูอึ้งก็มีการนำเสนอให้เห็นว่าครูมีมานะในการทำงานในท่อนที่ว่า “ไม่เคยหวั่นลู้งงานลูกเดียว”

คุณสมบัติของครูอีกประการหนึ่งที่ถูกนำเสนอคือ การเป็นแบบอย่าง หรือตัวอย่าง ซึ่งในหลายเพลงใช้คำว่า “แม่พิมพ์” เช่น เพลงครูในดวงใจ มีคำร้องว่า “เป็นพิมพ์ดีให้ลูกศิษย์จำ ทุกเส้นทางผู้ศิษย์ยึดครูนั่นเป็นผู้นำคำสอนทุกอย่างจดจำ ทุกการกระทำเรียนรู้” และเพลงนางฟ้าบ้านไพรมีคำร้องท่อนหนึ่งว่า “เป็นตัวอย่างที่ดีเลิศลอย เป็นพิมพ์ไว้

ทางด้านข้ออ้อย จากข้อความทั้งสองดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเป็นแบบอย่างของครูเป็นสิ่งที่นักเรียนจดจำและทำตาม ดังนั้นครูจึงต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน

ไม่เพียงเท่านั้น การเสียดสีความสุขสบายส่วนตัวเพื่อนักเรียนก็ถูกนำเสนอด้วยเช่นกัน ในหลายบทเพลงได้นำเสนอเรื่องราวครูในถิ่นทุรกันดาร เช่นเพลงแบ่งปันก็มีคำร้องท่อนหนึ่งว่า **“บนภูเขาที่แสนขาดแคลน โหยหิวอยาก แค้นลำเค็ญ ฉันทนสู้ทนอยู่ทนเห็น”** และในเพลงขอยู่ตรงนี้ก็มีการกล่าวถึงครูสาวที่มาบรรจุในท้องถิ่นที่ห่างไกล ดังข้อความ

ก่อนเคยคิดว่าจะมาแล้วก็จะไป โรงเรียนบ้านไกล หัวใจไม่หวังจะ
อยู่ ที่ยอมเดินมาก็เพียงหวังรับตำแหน่งครู จนได้มารู้ความเป็นอยู่ ที่แสน
ลำเค็ญ

เด็กคงแสนด้อย เฝ้าคอยรักจากครูไทย เรามีเพื่อนตาย คือความจน
ข้านแค้นลำเค็ญ อยู่กันด้วยใจ มีควายนั่นเป็นเพื่อนเล่น คอยผู้มองเห็น มาป็น
น้ำใจเป็นทาน

ขอยู่ตรงนี้

หลังจากที่ครูสาวพบว่า นักเรียนที่อยู่ในที่แห่งนั้นมีความยากลำบากเธอจึงเกิดความเห็นใจและเปลี่ยนความคิดวางไว้ในตอนต้น ดังข้อความ **“เกิดแรงบันดาล สร้างสรรค์จึงหันทางใจ ดินแดนบ้านไพร เด็กอยู่ใหวครูต้องไม่หวั่น”** จากนั้นจึงตั้งปณิธานที่จะอยู่ต่อ ดังข้อความ

ตั้งใจแล้วว่า จะอาสาอยู่ต่อไป เด็กน้อยบ้านไกล จะมีครูร่วมฟันฝ่า
โถมแรงที่มี อยู่ตรงนี้เพื่อพัฒนา เดิมรอยยิ้มในแววตา บอกเด็กน้อยว่าครูไม่ลาจร
ขอยู่ตรงนี้

นอกจากนี้เพลงชีวิตครูอึ้งก็มีการกล่าวถึงการเป็นครูในโรงเรียนที่ห่างไกลว่า **“วาสนาครูอึ้งสอน ป.1 มาตั้งแต่เริ่มเป็นครู อยู่โรงเรียนกันดาร”** เพลงเหล่านี้ได้นำเสนอให้เห็นว่าแม้จะต้องใช้ชีวิตอยู่ในถิ่นทุรกันดารแต่กระนั้นครูเหล่านี้ก็เลือกที่จะอยู่เพราะต้องการทำหน้าที่ครูของตนเพื่อเด็กนักเรียน เป็นการเสียดสีและอุทิศตนเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของนักเรียนและสังคมมากกว่าความสุขสบายส่วนตัว การกระทำนี้เป็นการแสดงอุดมการณ์ ดังคำร้องท่อนหนึ่งในเพลงชีวิตครูอึ้งที่ว่า **“ทำเพื่อเด็กคืออุดมการณ์”** และ **“เส้นทางของครูอึ้ง คือสอน ป.1 อย่างนี้ตลอดไป ไม่ชิงเด่นชิงดี ขอมอบชีวิต เพื่อเด็กน้อยไทย ถึงงานหนัก แต่ครูอึ้งภูมิใจ เหนื่อยก็ทนไหว เพราะหัวใจเป็นครู”**

คุณสมบัติต่าง ๆ ทั้งการเป็นผู้ให้ ให้ความรู้ ให้ความรัก ให้กำลังใจ ความตั้งใจในการทำงาน การเป็นตัวอย่างที่ดี และการเสียดสีหรืออุทิศตน ถูกนำเสนอในบทเพลงที่มีการยกย่องเทิดทูนครู ดังนั้นคุณสมบัติเหล่านี้จึงได้ประกอบสร้างการเป็นครูผู้เป็นที่รักและยกย่องเทิดทูนของทั้งนักเรียนและคนในสังคม

2. การต่อรองกับความเป็นครูในอุดมคติ ปรากฏภาพแทนครูในลักษณะ “การเป็นครูนักร้อง”

การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับครูในบทเพลงชุด “ครูในดวงใจ” มีบทเพลงที่เล่าเรื่องผ่านมุมมองของนักเรียนว่าเคยเห็นครูเป็นคู่อริ คือ เพลงตามรอยไม้เรียว มีคำร้องท่อนหนึ่งว่า

ครูครับจำศิษย์คนนี้ได้ไหม ศิษย์คนที่ครูภูมิใจ เมื่อตอนผมเรียน ป.
6 การบ้านไม่ทำ สอนไม่จำ ซ้ำยังสอบตก ทำตัวเป็นเด็กหัวโจก เรียน ป.6 ตก
ซ้ำหลายปี

ศิษย์คนที่ถูกครูตีกันเขียว ทุกครั้งที่โดน ไม่เรียว รู้สึกโกรธครูทุกที
ค่าครูลับหลัง แล้วทำตัวเป็นคู่อริ

ตามรอย ไม่เรียว

จากการนำเสนอให้เห็นว่านักเรียนเห็นคู่เป็นคู่อรินั้น ในตอนที่มีการนำเสนอว่าเขาได้เข้าใจเหตุผลในการ
กระทำของครู ดังข้อความ

ผมได้เรียนรู้ว่าครูรัก ครูจึงเขียน เมื่อออกโรงเรียน เดินบนสังเวียน
นักสู้ ยามเจ็บรำลึก ผมสำนึกถึงคำสอนครู ขยันอดทนและสู้ เพราะครู ผมจึง
ได้ดี

ครูครับจำศิษย์คนนี้ได้ไหม กลับมาพร้อมพานดอกไม้ ไหว้ครูผู้เคย
ปรามิ กราบขออภัย ที่ผมเคยทำตัวไม่ดี

ตามรอย ไม่เรียว

จากข้อความข้างต้น เห็นได้ว่าหลังจากที่ตัวละคร “ผม” ซึ่งเป็นนักเรียนได้ออกไปเผชิญกับสังคมภายนอก เขา
จึงสำนึกได้และเข้าใจเหตุผลในการลงโทษของครู สุดท้ายจึงกลับมาเพื่อขอขมาครูในสิ่งที่ตนได้ล่วงเกินไปทั้งทางกาย
“ทำตัวเป็นคู่อริ” วาจา “ค่าครูลับหลัง” และใจ “รู้สึกโกรธครูทุกที”

นอกจากมุมมองของนักเรียนที่เคยเห็นครูเป็นคู่อริแล้ว ในการนำเสนอการเป็นนักสู้ของครูในอีกหลายบท
เพลงก็ยังมีคำร้องที่แสดงให้เห็นว่าการเป็นครูนั้นจะต้องสู้รบกับหลายสิ่ง เช่นเพลงนักสู้ครูไทยกล่าวว่า “ที่ใดมีเด็ก มี
คนมีความไม่รู้ ที่นั่นจะต้องมีครูยืนสู้อย่างผู้ไม่แพ้” และ “ครูเราฟันฝ่า” เพลงชีวิตครูอึ้งกล่าวว่า “ชีวิตรายนวันคือการ
ต่อสู้ รบกับเด็กรบกับความไม่รู้ ทำหน้าที่ครู ยี่สิบสี่ชั่วโมง” และเพลงครูในดวงใจกล่าวว่าครูคือผู้ที่ “มีใจสู้งานเต็มที”
เพลงแบ่งปันกล่าวว่า “บนภูเขาที่แสนขาดแคลน โหยหิว ยากแค้นลำเค็ญ ฉันทนสู้ทนอยู่ทนเห็น” เช่นกันกับเพลงขออยู่
ตรงนี้ที่กล่าวถึงครูประชาบาลว่าต้อง “ต่อสู้กับความกดดัน” เพลงเรือจ้างกลางใจกล่าวว่า “เธอเห็นคนจนทนอยู่ เธอสู้
เพื่อเด็กน้อย” ข้อความเหล่านี้นำเสนอให้เห็นว่า การเป็นครูนั้นมิใช่เพียงการสอนวิชาความรู้ให้แล้วเสร็จไปในคราว
หนึ่ง ๆ หากแต่ยังต้องเผชิญกับอุปสรรคที่หลากหลาย ทั้งตัวเด็กนักเรียนเอง และปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความยากลำบากใน
การใช้ชีวิตในถิ่นกันดาร อุปสรรคเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้เป็นครูต้องฟันฝ่าและต่อสู้เอาชนะให้ได้ ดังในเพลงนักสู้ครูไทยที่
กล่าวว่า “อุปสรรคใดใดตรงแก่ ยอมแพ้แก่ความตั้งใจ”

3. ความเป็นครูนอกอุดมคติ ปรากฏภาพแทนครูในลักษณะ “ครูที่ไม่ได้เป็นไปตามอุดมคติ”

การนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับครูในบทเพลงชุด “ครูในดวงใจ” มิได้นำเสนอแต่เพียงภาพของครูที่มีความหมาย
ที่คืออย่างการเป็นที่ยกย่องและการเป็นนักสู้เท่านั้น หากแต่ยังปรากฏภาพของครูที่ต่างออกไปจากขนบความคิดกระแส
หลัก คือไม่ได้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม เช่น เพลง ด.ช.ปึกเป็นปึก

เรื่องราวเกี่ยวกับครูในเพลง “ค.ช.ปึกแป้นปึก” มีการนำเสนอด้วยการใช้ภาษาถิ่นอีสานซึ่งนับเป็นนัยที่สื่อถึงระบบการศึกษา ทัศนคติ และอุดมการณ์ของผู้ที่อยู่ห่างไกล เป็นการสะท้อนให้เห็นภาพของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีการกล่าวถึงครูที่เลือกให้ความรักและเมตตาเฉพาะศิษย์ที่เรียนดีและการเหยียดผู้ที่ไม่ดี ดังข้อความ

เป็นเด็กชายที่สมองซิมเซา ก. ใ้เท่าแล้ว อ่านเขียนบ่เป็นดอก
จบ ป.6 เกือบเอาใ้แกออก จนครูเว้าหยอกว่าปึกปานแป้นปึก
อ่านเขียนก็เงิ่น ๆ ก ก กว่าจะจบ ป.6 สอบตกแล้วตกอีก เพื่อนเขา
แซวว่าบักปึกแป้นปึก ครูกลางคนหลักแทบลิบ่อยากสอน
สอนแต่พวกสมองดี ๆ สอบได้เกรดสามเกรดสี่ นักเรียนดีครู
ออนซอน ถือเป็นเกียรติเป็นศรีครูที่ไ้สอน พวกสมองอ่อน ๆ สอนไปก็ไ้ไฟ
บอย

ค.ช.ปึกแป้นปึก

จากข้อความข้างต้นเล่าเรื่องถึงนักเรียนชายคนหนึ่งที่ยังเรียนหนังสือไม่เก่ง โดยมีการใช้คำศัพท์ในภาษาถิ่นอีสาน “ปึก” แปลว่า ใ้ ส่วนคำว่า “แป้นปึก” คือคำที่ใช้เรียก เนื้อไม้ส่วนหนึ่ง คือเมื่อเรานำท่อนซุงหรือท่อนไม้มาเลื่อยเปิดส่วนที่ตัดเปลือกออก ส่วนที่ติดกับเปลือกไม้นั้นเรียกว่า แป้นปึก ซึ่งมีความหมายมาก ดังนั้น “ปึกแป้นปึก” จึงเปรียบได้กับคนที่ไม่ฉลาดหรือคนสมองหนาใ้อะไรก็ใ้ไม่รับ

ในการดำเนินเด็กชายที่เรียนไม่เก่งว่า “ปึกปานแป้นปึก” จากข้อความข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการ “เว้าหยอก” ซึ่งแปลว่า “พูดเล่น” หรือ “พูดแซว” ของครู แสดงถึงความไม่จริงจังต่อการดำเนินนั้น หากแต่เมื่อการกระทำดังกล่าวนี้ออกมาจากครูผู้ซึ่งนักเรียนยึดถือเป็นต้นแบบแล้ว เพื่อน ๆ นักเรียนคนอื่นจึงกระทำตาม โดยกล่าวล้อเลียนหรือแซวเด็กชายคนนี้ว่า “บักปึกแป้นปึก” เหตุการณ์นี้สะท้อนถึงความไม่มีจิตวิทยาของครู เพราะการพูดโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมาอาจส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของเด็กนักเรียนได้

ข้อความข้างต้นนำเสนอว่า เมื่อมีนักเรียนที่เรียนไม่เก่ง สำหรับครูบางคนก็ใ้ไม่อยากจะสอน ดังที่ว่า “ครูกลางคนหลักแทบลิบ่อยากสอน” ด้วยเพราะครูมีทัศนะว่าสอนไปก็ใ้ไร้ประโยชน์ ดังว่า “พวกสมองอ่อน ๆ สอนไปก็ไ้ไฟบ่บอย” ในขณะที่ สำหรับนักเรียนที่เรียนเก่งแล้วครูกลับเกิดความรู้สึกที่ไ้สอน ดังข้อความ “นักเรียนดีครูออนซอน ถือเป็นเกียรติเป็นศรีครูที่ไ้สอน” ทั้งนี้เพราะถือนักเรียนที่เรียนเก่งสามารถสร้างชื่อเสียงใ้กับครูและโรงเรียนได้ ประเด็นนี้สามารถสะท้อนว่าครูเหล่านี้ขาดจรรยาบรรณของการเป็นครูในที่ว่าด้วย “ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยใ้ความเอาใจใ้ช่วยเหลือส่งเสริมใ้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอหน้า” (รัตนวดี, 2550)

นอกจากเพลง “ค.ช.ปึกแป้นปึก” แล้ว เพลง “เสียงก้องจากบ้านไกล” ก็มีการนำเสนอครูที่ไม่เป็นไปตามอุดมคติเช่นกัน บทเพลงนี้ได้เล่าเรื่องของครูสาวผู้หนึ่งที่เคยสอนในโรงเรียนที่ห่างไกล แต่แล้ววันหนึ่งเธอก็ได้ลาไปศึกษาต่อ ดังข้อความ

เสียงเพลงจากห้อง ป.1 เสียงดังตั้งแต่วันเข้าไกล สัญญากับเด็กน้อย
บ้านไ้พร ว่าจะไปศึกษาต่อสองปี ครูสาวยิ้มงามสอนแก่ มีเสียงเพลงเป็นสื่อ
ความดี วางชอล์ก ทั้งกระดานแดนนี้ เพื่อจะมีศักดิ์ศรีปริญญา
เสียงก้องจากบ้านไกล

ข้อความในช่วงต้นมีการนำเสนอว่า ครูสาวได้ให้สัญญากับ “เด็กน้อย” ซึ่งก็คือนักเรียนว่าจะไปศึกษาต่อเป็นเวลาสองปี ทั้งนี้ยังมีการใช้คำว่า “วางชอล์ก” และ “ทิ้งกระดาน” ซึ่งถือเป็นการใช้สัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเกี่ยวกับการสอนเพราะชอล์กและกระดานนั้นเป็นอุปกรณ์การสอนที่อยู่ในห้องเรียน ดังนั้นในการใช้คำว่า “วาง” และ “ทิ้ง” อุปกรณ์ดังกล่าวจึงสื่อถึงการละทิ้งการปฏิบัติหน้าที่การสอน นั่นเอง

หลังจากที่ครบกำหนดเวลาสองปีแล้วแล้วปรากฏว่า ครูสาวกลับเจ็บป่วยไม่ได้กลับมาสอนดังเดิม ดังข้อความ **“เวลาผ่านไปสองปี วันนี้อันกลับไม่มีเจ้าคืน ปัญญาพาเปลี่ยนจุดยืน เจ้าเป็นขึ้นสู่เมืองพัฒนา”** การกล่าวว่ “ปัญญาพาเปลี่ยนจุดยืน” แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น “จุดยืน” ในที่นี้สามารถหมายถึง “ตำแหน่ง” หรือ “อุดมการณ์” ได้อีกด้วย

ในขณะที่ครูสาวถูกนำเสนอว่าเป็นผู้ที่เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์และความคิดนั้น นักเรียนในสถานที่แห่งนั้นกลับถูกนำเสนอให้เห็นถึงความมั่นคงในความคิด ดังข้อความ **“เด็กคงมั่นคงรอคอย แก้มน้อยต้องมีรอยน้ำตา แหงนมองป้ายชื่อกานดา เด็กรินน้ำตาที่หน้าชั้น ป.1”**

ในตอนท้ายของเพลงยังมีการนำเสนอว่า **“หัวใจเด็กน้อยคอยอยู่ อยากได้ครูผู้เต็มใจมา มุ่งมั่นมาช่วยนำพา ปัญญาไม่มีไม่เห็นเป็นไร”** เป็นการแสดงถึงความปรารถนาของนักเรียนที่อยากมีครูผู้ “เต็มใจ” และ “มุ่งมั่น” ต่อการมาสอน จากข้อความดังกล่าวนี้สามารถกล่าวได้ว่า เป็นการนำเสนอภาพของครูโดยการเปรียบเทียบให้เห็นว่า ครูสาวในเพลงนี้เป็นผู้ที่ไม่มีมีความมุ่งมั่น และ ไม่ได้เต็มใจสอนเด็กนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม มีอีกกล่าวตัดสินได้ว่าการกระทำของครูสาวเป็นความผิดร้ายแรง เพราะเป็นเรื่องธรรมดาที่มนุษย์จะปรารถนาในความเจริญของตน ดังนั้น เพลงนี้จึงนำเสนอเรื่องราวของครูที่ต้องการความเจริญก้าวหน้าและพัฒนาตนเองแต่กลับหลงลืมหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิด และอุดมการณ์ หลังจากที่ประสบความสำเร็จ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทเพลงชุดครูในดวงใจทั้ง 11 เพลงได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับครูผ่านมุมมองของบุคคลต่าง ๆ ทั้งที่เป็นตัวครูเอง ตัวนักเรียน และคนอื่น ๆ ที่มองอยู่ห่าง ๆ ทั้งนี้ ในการนำเสนอภาพแทนครูสามารถวิเคราะห์ได้จาก การสื่อความหมายในบทเพลงต่าง ๆ เพราะภาพแทนคือผลผลิตของความหมายในกระบวนการคิด

เมื่อมีการกล่าวถึงครู ในแต่ละบุคคลอาจมีมโนภาพในใจที่แตกต่างกัน เพราะประสบการณ์ที่มีต่อครูของแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน แต่ด้วยการเป็นคนร่วมวัฒนธรรมเดียวกัน มโนภาพที่เกิดขึ้นนั้นก็ยังคงมีลักษณะร่วมที่คล้ายคลึงกันได้ (กาญจนา, 2553)

การเล่าเรื่องเกี่ยวกับครูผ่านบทเพลงชุด “ครูในดวงใจ” ได้นำเสนอภาพแทนครูขึ้นมา โดยคำร้องหรือเนื้อหาของเพลงเป็น “สาร” ที่ถูกส่งออกมาให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านรับรู้ลักษณะของครูในบทเพลงต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยสามารถจำแนกภาพแทนครู ได้เป็น 3 ภาพแทน คือ 1) “การเป็นครูผู้เป็นที่รักและยกย่องเทิดทูล” ของนักเรียน รวมทั้งบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ภาพแทนครูกลุ่มนี้ถูกนำเสนอผ่านบทเพลงที่มีเนื้อหาเชิงชื่นชมยกย่องของครู มักมีการนำเสนอให้เห็นถึงคุณธรรมที่สำคัญของครู การมีจิตวิญญาณความเป็นครูเป็นสิ่งที่คนในสังคมต่างให้ความยอมรับนับถือ 2) “การเป็นครูหนักอึ้ง” ภาพแทนในแนวนี้ถูกนำเสนอผ่านบทเพลงที่กล่าวถึงการเผชิญกับอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ของครู ทั้งการเป็นคู่ปรับกับนักเรียน การต่อสู้กับความยากลำบากในการทำงาน 3) “ครูที่ไม่ได้เป็นไปตามอุดมคติ” ภาพแทนนี้ถูกนำเสนอให้เห็นว่าไม่ใช่ครูทุกคนที่จะเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม จากบทเพลงได้เล่าเรื่องให้เห็นว่าครูบางคนอาจมีเหตุผลและความจำเป็นส่วนตัวจึงไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่

ภาพแทนครุที่ปรากฏในการวิจัยนี้ไม่ใช่ความจริงทั้งหมดที่เกิดขึ้นในสังคม เพราะภาพแทนมิใช่เพียงภาพสะท้อนสังคมทั้งหมด หากแต่เป็นเพียงการเลือกบางสิ่งบางอย่างมานำเสนอเท่านั้น โดยภาพแทนที่ถูกนำเสนอมานี้สามารถแสดงถึงสิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีการกล่าวถึงหรือแสดงถึงการผลิตซ้ำ กระบวนการคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และอุดมการณ์ ซึ่งส่งผลต่อการประกอบสร้างความเป็นจริงในสังคมที่คนคาดหวัง แต่แท้จริงแล้วครุก็เป็นปฏิกิริยาของคนหนึ่งในสังคมย่อมมีความหลากหลายทางอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ไม่ได้แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ หากแต่สิ่งที่สังคมคาดหวังเพียงว่าครุต้องเป็นเพียงแม่พิมพ์ที่งดงามเพียงอย่างเดียว

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. แนวพินิจใหม่ในการสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2553.

เจริญวิทย์ จิตติวารักษ์. การสร้างสารสนเทศและภาพตัวแทนของชายรักชายในเว็บไซต์ไทย. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2544.

นพดล จันทร์เพ็ญ. เส้นทางวรรณกรรมเพลง : ครั้นเครื่องอรรถรสและสุนทรีย์. วารสารบัวราชภัฏ (มกราคม); (2551). 85-97.

รัตนวดี โชติภพนิช. จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพครู. กรุงเทพฯ : เอกสารตำราประกอบการสอน

คณะศึกษาศาสตร์ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยรามคำแหง; 2550.

สลา คุณวุฒิ. อัลบั้มเพลงครูในดวงใจ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ; 2544.